

НИКОЛА ЖИВАНОВИЋ

Уредништво Летописа: *Чини се да са развојем интјернетја и његовим ширењем јосјаје уочљиво да се књижевност јолако сели на сајбер јросјоре. Када је у ишјању јроза, ја селидба је довела је до насјања нових жанрова (јивитјер јроза), нових начина јисања (инјеракјивна јроза) и чиијања (хијерјексј), као и до нових комбинација чиијања и јисања (фан-јроза). Да ли ће у јом јрелазу/селидби у нове, вирјуелне јросјоре јоезија осјатиши исја, или ће се, и у ком смеру, јромениши?*

Никола Живановић: О овоме бих имао да кажем две ствари. Прва се тиче мог писања на интернету. Од појаве Фејсбука игром случаја спроводим нешто што личи на социолошки експеримент. Статусе на Фејсу користим као бележницу за све што ми падне на памет, а што бих могао можда да употребим и у књижевним радовима. Нешто од тога касније и инкорпорирам у песме. Занимљива је реакција људи на ово. Већина је прилично шокирана тим статусима, збуњена и испровоцирана. Када готово исти текст уобличим као песму, реакције су увек само позитивне. Овде је реч о једном дишановском експерименту. Људи одређене садржаје могу да прихвате као песме, као уметност, међутим у форми где је то статус на Фејсу, што онда некако повезују директно са личношћу аутора, исти садржај постаје неприхватљив. То на неки начин гарантује будућност песме као одређеног облика у коме је садржај изнесен. Подсећам на добро познато естетичко становиште да лепа форма уметности делује као некаква анестезија којом се реципијент припрема да прихвати садржај који би му иначе био неприхватљив.

Друга ствар која је овде битна тиче се популаризације књижевности на интернету. Овај проблем, проблем популаризације

уметности, наткриљује сам интернет. Интернет часописи, сајтови, блогови, с једне стране су јефтине, а с друге стране лаки за дистрибуцију. То значи да свако може да направи портал и да, уколико сакупи довољан број читалаца, учествује у креирању слике савремене књижевности. Истовремено, некадашње институције, као што су удружења, часописи, издавачи који објављују поезију, остају без средстава. Да би култура постојала, поготову елитна, неопходно је да држава у њу улаже новац. Препустити културу да се формира по законима понуде и потражње, њене доступности или недоступности, исто је што и препустити образовање вољи појединца да самостално претражује Википедију. Култура мора да буде делом наметнута. Па чак и када се формира алтернативна култура, она се мора формирати тако да пред собом има неки изазов, неку културу коју жели да потисне, а која стоји на чврстим темељима. Тиме и та алтернативна култура пред себе ставља веће захтеве. Ипак, ако се погледа историја књижевности, није реч о неком новом проблему. Некадашњи књижевни салони били су презасићени лошом поезијом. Сада су се ти салони преселили на интернет. У свеукупној процени ситуације пре свега треба узети стање у савременој поезији, видети колико има онога што је заиста добро и у којој је мери то добро. Мислим да, тако гледано, савремена поезија не стоји претерано лоше. Посебно када се упореди са оним што је писано деведесетих година. Не значи ли то да је интернет имао позитивно дејство?

Могли бисмо рећи да је модерна проза – историја за немогућом прозом. Сличан њи је имала и модерна поезија. Она је настојала да историји писнички материјал који до сада није постојао или кога поезија претходних времена није могла да савлада и почини себи. Да ли савремена поезија има шансе да писнички савлада грађу коју јој уружа савремени свеи (производе културне индустрије, доминацију финансијског сектора и Силицијумске долине, психанизам и идеологију), или ће се сконцентрисати на то да онега оно што траје?

То је ствар избора самог песника. Неко може да заузме критичарски став према свом времену, неко га може глорификовати. Питање је колико су песме које су славиле, рецимо, индустријску револуцију, данас читљиве. Критиковање сопственог времена, с друге стране, ако је само то, онда је површно. Довољно је узети као пример Бодлера. Његов однос према граду, рецимо, своје право оправдање постиже тек у односу према сплину, блуду, старости, распадању. Човек не може да живи ван свога времена, па онда када

се одлучи да напада своје време он неминовно долази до онога што не ваља у свим временима и свим културама. После критиковања своје стварности, човек долази до поражавајућег сазнања да не би могао да замисли неку стварност у којој не би осећао исто време. Тако се долази до општепознатог става да је уметност универзално у конкретном. А то што наше време нуди неке нове варијанте општег бедног људског стања на земљи додаје нову крв поезији, омогућава јој да са других страна погледа исти проблем и спасава је понављања.

Пишући свој ђодемички ђекст ђ несничкој линији од Поа до Валерија, Т. С. Елиот ђ је ђредсказао да линија ђоезије коју одликује радикална ђоеђичка самосвесђи, оличена у чисђој/ађсолуђној ђоезији, након Валерија „виђе не може да буде од какве корисђи будућим ђесницима”. У сличном кључу мођуће је ђосђавиђи ђиђање о корисђи од елиотђовске линије у ђоезији. Да ли ђоеђичка самосвесђи и ђтрадиђија у елиотђовском смислу ђе речи, јесу, јођ увек, од корисђи ђосђ-ђосђ.модерним ђесницима?

Елиот ту не говори о простом превазилажењу неке поетике. Он говори конкретно о Валеријевој поетици која сама себе укида својим довршавањем. Навешћу један другачији пример поетике која се завршава са песником код кога је остварена. Реч је о Новици Тадићу. Да ли ико може да помисли да би могао да настави Тадићеву поетику? Без обзира на то колико он велики песник био, ђегово дело представља један бочни огранак поезије. Насупрот томе постоји главни ток који се у континуитету развија од Хомера и Давида до наших дана. Наравно да Елиотова поезија не живи данас на начин на који је живела пре скоро сто година, када је настајала. Али Елиот има непосредне наследнике, који потом имају своје наследнике и тај низ се може пратити до наших дана. Када је о Валерију реч, није такав случај. Средства која је Елиот својевремено користио развијала су се из генерације у генерацију. Оно што је Валери радио, или што је радио Новица Тадић, представља велику поезију, али песник који долази после њих од њих нема шта конкретно да научи, осим општег схватања о томе шта чини једног великог песника. Мислим да је Елиот управо на ову разлику између песника главног тока западне културе и побочних, експерименталних песника мислио када је говорио о Валерију. С тим што бих овде додао још једну могућност. Песници побочног типа могу да изврше утицај на касније песнике, али само у смислу да буду поново откривени. У другачијим историјским, културним и поетичким околностима они могу бити подстицајни за стварање нових

поетика, али само тада када не постоји континуитет. Ево, на примеру Валерија. Он је углавном писао у александринцу који је имао огромну традицију у француској поезији. Неки савремени песник би могао премисе Валеријеве поезије да примени на оно што имамо у песништву нашега века, а то је сасвим другачији песнички оквир.

Један од лајтмотива размишљања о поезији јесте смањивање броја читалаца, или бар читалаца шtamаних збирки поезије. Шта је разлог овом тренду и да ли он и на који начин повраћно делује на стварање поезије?

Када ме неко ван књижевног живота пита колико зарађујем од поезије, обично га упитам да ли је икада купио било коју збирку песама. Дакле, збирку, не антологију, не избор. Наравно, одговор је увек негативан. Али то није само до читалаца. Књижаре ретко продају збирке песама. Одрастао сам у Крагујевцу и за време гимназије нисам нигде могао наћи савремене збирке песама, па чак ни књижевне часописе. Други, можда озбиљнији разлог је то што доста онога што се ставља у први ред, као некакав узорак савремене поезије, није такво да ће привући било ког озбиљног читаоца. А повратни утицај је поражавајући. С једне стране имамо књижевну критику која, уз сав труд да обликује књижевну сцену, ипак ни сама нема значај који је некада имала па је отуда и снебивљивија и мање искрена. С друге, имамо позиције моћи које имају поједини песници. Ако је неко негде уредник, организатор неког фестивала или књижевног програма или било шта што са његовим песничким радом није у директној узрочно-последичној вези а даје му позицију моћи, тај ће бити цењен и као песник. Ово само по себи није толико необично јер су ти људи као песници и заузели те позиције, али то је само донекле у складу са вредношћу онога што се пише. Наведите неког значајног уредника часописа или издавачке куће који нема неку од престижних књижевних награда, рецимо. Не кажем да добар део њих није заслужен, али у ситуацији у којој се бира између песника који није уредник и песника који је уредник најчешће ће се дати првенство другом. Јер то никоме не штоди, осим поезији. Дакле, у ситуацији у којој само песници читају песнике, а неки новац је у питању, слика поезије мора да буде таква. А то је зато што не постоје читаоци које односи моћи на књижевној сцени не занимају.

Пре неколико година сам приредио антологију имажистичке поезије за часопис *Градина*. Када се књига коју сам тим избором представио својевремено појавила у Енглеској, како је то била прилично необична поезија за то време, многим читаоцима се није

свидела. Враћали су своје примерке у књижаре и тражили новац назад. Било би лепо када бисмо данас дошли до такве ситуације. Збирке песама су јефтине и могле би се продати, а онда још када би могле да се врате тако да се види права њихова рецепција.

Такође, овај проблем, овако како је постављен, код нас је доживео крајње размере. Споменуо сам Крагујевац, у коме је збирка песама појам. У Београду се ту и тамо и прода понека књига. Ако одете у иностранство, ствари стоје сасвим другачије. То не значи да се поезија продаје као бестселери, али постоји круг људи који прати. Па чак и у Хрватској је стање много боље. Неколико пута сам тамо држао промоције и продаја књига је била стопроцентна. Тако да је много тога кривица нашег друштва у целини. И не само продаја књига. Рецимо, имате Културни центар Студенског града, који и постоји да би студенти имали где да оду у вечерњим сатима, а да не морају да иду до центра. Промоције поезије које се тамо одржавају посећују искључиво људи који путују из других крајева Београда. Какви су то студенти онда, и каква нас то невесела будућност очекује?

Једна од најјачих метафора књижевности је одломак из Књиже о Јову у којој Јов каже: „О кад би се написале ријечи моје! кад би се сивиле у књиџу! Писаљком ѕвезденом и оловом на камену за вјечни спомен кад би се урезале!” Да ли савремени ђесник још увек ђежи да исписује речи урезане у камен, или се мири са судбином да је оно што записује ближе ђисању ђранчицом ђо ђеску?

Вечност није неограничено време. То је сасвим другачији ниво постојања. За песника је битно да уобличи песму. Ако је песма успела, она је неуништива. Није јој потребно да траје у времену. Шта један глумац или један виолониста (заборавите на снимке) може да очекује од своје уметности? Да траје? Зашто би песник био другачији? Ми, као појединци, не трајемо. Наша осећања се мењају свакога дана. Када се прича о вечности, човек не може да не буде религиозан. Уметност је увек тражење и губљење Бога. Али ако је нешто једном постојало онако како треба да постоји, оно је вечно. Без обзира на то што артефакт можда неће доживети ни наредни дан, или ће језик бити изгубљен.

Истина, све је већи број песника који сами себе осуђују на то да трају једну сезону пошто се позивају на тривијалну културу, актуелну политику, све те ствари којима је у самој суштини да се заборављају. На неки начин се савремени медији који нас засипају таквим садржајима и труде да нас одрже у вечном незнању, пошто оно што научимо данас већ сутра не постоји. Отуда ни на говор

о песницима који користе такве мотиве нема смисла трошити превише простора.

Битније је овде оно о чему сам већ говорио када сам причао о Елиоту и Валерију, о томе да цивилизација постоји само ако постоји тај непрекинути низ. Поезија је утолико значајнија уколико више ојачава тај низ, уколико повезује оно што је било са оним што ће доћи, ако човечанство чини мање усамљеним у свом времену. Управо уз ову анкету прилажем песму у којој се бавим овом темом. Можда би било боље да сам само тим одговорио.

НИКОЛА ЖИВАНОВИЋ

ПАЛИЛУЛСКО ГРОБЉЕ У КРАГУЈЕВЦУ

*Посејилаца нема, сем када седокоси
Човек усјрави крстаче, ња оде. Овде неће
Мрјивима нико дарове за годишњице да носи
Сем кад њрирода с њролећа осјави своје цвеће.*

*Овде је никла крушка, и јабука се њу нашла
Између сјоменика, а њонека је рака
Појиснуја са гробља и нејримејно зашла
У дворишје суседа, радника или сељака.*

*Жица за сушење веша ојкорачује и друге
Крстове, један се њод влажним њејихом криви.
С вечери дечаци њу Chesно играју жмурке
И њује иза рака, њраве се – нису живи.*

*Са неког крста забрављена дечија марама маше,
И јашо кокошака њрчи њо гробљу и суди,
А мрјивима је ваљда у зимске ноћи лакше
Кад недалеко од њих сјавају живи људи.*